

barış esnasında kaybolmuşsa hakim kadının kocasından ayrıldığına hükmetmek için dört yıl beklemek zorundadır. Ancak mefkûd, kadının nafakasını karşılayacak herhangi bir mal bırakmamışsa hakim, evliliği kadının nafakasının karşılanmaması gibi bir gerekçeye dayandırarak da sona erdirebilir.

Eğer mefkud müşrik bir düşmanla yapılan savaşta esir düşmüş ve kedisinde haber alınamıyor ise Mâlikî mezhebine göre, kocanın vefat ettiği kesinleşinceye ya da koca akranlarının vefat yaşına gelinceye kadar tefrîk gerçekleştirilmez. Akranların vefat yaşı ise yetmiş olarak takdir edilir. Ancak mefkud iki Müslüman grup arasında yapılan bir savaşa katılmış ve kendisinden haber alınamıyor ise uzun süre beklenmesine gerek yoktur. Bu görüş, Müslümanların birbirini esir almayacağı varsayımına dayanarak ileri sürülmüştür. Eğer savaş müşrik bir düşmana karşı yapılmış ise hakimin beklemesi gereken süre bir yıl olarak belirlenmiştir.

Mefkûdün öldüğüne karar verildiğinde eşinin dört ay on gün iddet beklemesi gerekir. Bu iddetten sonra başka bir kimse ile evlenmesi caiz olur. Ancak iddet bekledikten sonra mefkudün hayatta olduğuna dair bilgi alınır ya da mefkûd evine ve yurduna dönerse, yeni bir nikah akdine gerek olmaksızın evlilik devam eder. Hatta cumhûra göre kadın bir başkasıyla nikahlanmış fakat aralarında herhangi bir cinsel birliktelik yaşanmamış ise bu nikah fesh edilir ve kadın ilk eşine döner.

II. EVLİLİK SONARSI İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

A. İddet

İddet kelimesi, Arapçada saymak anlamına gelmektedir. Bir kavram olarak iddet, bir kadının, evliliği sona erdikten sonra başka bir kimse ile evlenmesinin helal olabilmesi için beklemesi gereken süreye denir. İddet beklemek farzdır. Evliliğin sona eriş şekline göre kadının beklemesi gereken iddet süreleri de değişmektedir.

Nikah akdi gerçekleşikten sonra, kadın kocası ile cinsel birliktelik yaşamadan boşanmış ise yeni bir evlilik yapabilmesi için iddet beklemesine gerek yoktur. Bu konuda icma vardır. Çünkü bu konudaki ayet son derece açıktır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ
تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا

“Ey inananlar, mümin kadınlarla nikahlanıp temasta bulunmadan onları boşadığınızda, artık onlar için iddet saymanıza lüzum yoktur.” (33. Ahzâb, 49.)

İddet, cinsel birliktelik yaşanan bir evlilikten dolayı gerekli olmaktadır. İddet üç şekilde tamamlanır.

1. İddetin Hayza Göre Tamamlanması

Vefat nedeniyle olmayan boşanma ve ayrılıklarda, hayız gören kadın Hanefî mezhebine göre üç adet süresi beklemelidir. Onlar وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ (قُرُوءٍ) ayetinde geçen kurû (قُرُوءٍ) lafzının tekili olan ”kur” kelimesinin “hayız” anlamına geldiği kanaatindedirler. Buna göre iddet süresi üç hayzın görülmesi ile tamamlanır. Diğer üç mezhep ise “kur” lafzının hayzı değil de iki hayız arasındaki temizlik süresini ifade ettiğini düşünmektedir. Bu yaklaşıma göre iddet süresi, üçüncü hayzın görülmesiyle değil bitmesiyle sona ermektedir.

2. İddetin Belirli bir Süreyle Tamamlanması

Bazı durumlarda, iddet Şâri tarafından takdir edilen bir süre kadar beklenilmesi ile tamamlanır. Bunlardan ilki kocanın vefat etmesidir. Kocasını vefat eden kadının iddet süresi dört ay on gündür. Nitekim Bakara suresi 234. Ayette şöyle buyrulmaktadır:

وَالَّذِينَ يَتُوفَوْنَ مِنْكُمْ وَيَذُرُونَ أَرْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا
بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ

“İçinizden vefat edenlerin arkalarında bıraktıkları eşler dört ay on gün beklerler. Bekleme müddetlerini bitirdikleri vakit, kendileri hakkında yaptıkları meşru işlerde size bir günah yoktur.”

Ayetin son kısmı, vefattan dolayı beklenen iddet süresinin, aynı zamanda bir tür matem süresi olduğunu göstermektedir. Kadının, kocasının vefatının ardından tutması gereken bu mateme *hidâd* veya *ihdâd* denir. Bu kelimeler, engel koymak ve sınır çekmek anlamına gelen “had” kelimesinden türetilmiştir. İhdâd, kadının sürme çekmek, koku sürünmek, ziynet takmak gibi kocasının hatırasına saygısızlık olarak anlaşılabilir davranışlardan uzak durması şeklindedir.

İkinci olarak, menopoz vb. nedenlerle adet görmeyen kadın boşandığında üç ay iddet bekler. Bu süre Talâk suresi 4. ayette şu şekilde açıklanmaktadır:

وَاللَّائِي يَمْسَسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحْضُنَّ

“Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır.”

3. İddetin Doğumla Tamamlanması

Hamile bir kadın, her ne şekilde olursa olsun, eşinden ayrıldığında doğum yapıncaya kadar iddet bekler. Zirâ Talâk suresi 4. ayette şöyle buyrulmaktadır:

وَأُولَاتِ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ

“Hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapmalarıyla sona erer.”

Talâk, muhâlaa, tefrîk vb şekillerde gerçekleşen ayrılıklardan sonra hamile kadının bekleme süresinin doğumla birlikte sona erdiği konusunda icmâ vardır. Ancak evliliğin kocanın vefatından dolayı sona ermesi halinde hamile kadının ne kadar iddet beklemesi gerektiği konusunda farklı görüşler ileri sürülebilmektedir. Bu konuda cumhûr, vefat durumunda kadının iddetinin doğumla birlikte sona ereceği kanaatindedir. Hz. Alî ve İbn Abbâs ise bu ikisinden daha geç sona eren iddet süresinin esas alınması gerektiği görüşündedir. Buna göre örneğin kocası vefat ettiğinde sekiz aylık hamile olan bir kadının iddeti, doğumla birlikte sona ermemektedir. Bu kadın dört ay on gün beklemelidir. Çünkü diğer türlü iddet süresi dört ay on günden daha kısa olmaktadır.

Cumhûrun bu konuda ileri sürdüğü delil “hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapmalarıyla sona erer” (65.Talâk, 4) ayetinin umumîliğidir. Buradan anlaşılan, her ne şekilde olursa olsun hamileyken evliliği sona eren kadınların doğumla birlikte iddetlerinin tamamlandığıdır.

4. Müstehâzenin İddeti

Bir kadının, hayız ve nifâs kanı olmaksızın rahminden kan gelmesine istihâze denir. Bu durumdaki kimseye ise müstehâze denir. İddet çoğunlukla adete göre belirlendiğine göre müstehâzenin iddeti konusu üzerinde durulması gereken konulardan biridir. Eğer

kadın düzenli adet gören bir kimse ise, her zamanki takvimi dışında gördüğü kan istihâzeden dolayı sayılır ve ona göre iddet tespit edilir. Eğer çok değişken bir adete sahipse ve kanın hayızdan dolayı mı yoksa istihâzeden dolayı mı olduğu anlaşılamıyorsa, tıpkı menopozdaki kadın gibi iddet süresi üç ay olarak takdir edilir.

5. İddetin Değişmesi

Hayza göre hesaplanan iddet, iki durumda aya göre hesaplanır. Bu iki durumdan ilki, ric'i talaktan dolayı iddet bekleyen bir kadının, kocasının vefat etmesi halinde gerçekleşir. Bu durumda, kadın hayza göre iddet beklemekteyken kocasının vefat anından itibaren o iddeti bırakıp dört ay on günlük "vefat iddeti" beklemeye başlar. İkinci durum ise hayza göre iddet beklerken hayızdan kesilen kimsenin durumudur. Bu durumdaki kişi menopoz yaşında ise bekleme süresi üç aydır. Deęilse hamile olma ihtimalini de göz önünde bulundurmalıdır.